

Beroering door Verbeelding

Bijdragen over Literatuur, Verbeelding en
Vrijheid

voor Jan de Roder

Beroering door Verbeelding

Bijdragen over Literatuur, Verbeelding,
Vrijheid

voor Jan de Roder

Samengesteld door:
Josje Weusten

Beroering door Verbeelding—Bijdragen over Literatuur,
Verbeelding en Vrijheid voor Jan de Roder

© 2025 De auteurs.

Gepubliceerd in november 2025 door:
Maastricht University Press | Maastricht

Versie: 2025-01

ISBN: 9789403769608

DOI: 10.26481/mup.2502

Dit boek is ook Open Access gepubliceerd op
<https://10.26481/mup.2502> onder de voorwaarden van de
Creative Commons Naamsvermelding 4.0 Licentie (CC BY
4.0).

Download of lees online: <https://10.26481/mup.2502>

Ontwerp omslag: Josje Weusten

Dankwoord

Allereerst wil ik de auteurs bedanken die uit vriendschap en warme collegialiteit een bijdrage hebben geleverd aan dit boek voor Jan de Roder. Mijn dank gaat ook uit naar Aagje Swinnen. Zij heeft dit initiatief van meet af aan gesteund en aangemoedigd. Bovendien heeft zij in het beginstadium meegedacht over de opzet en de vorm van dit boek. Daarnaast ben ik Rein de Wilde erkentelijk voor het nauwgezet nalezen van het voorwoord. Tevens dank aan de capgroep Letteren en Kunst van de Faculteit der Cultuur- en Maatschappijwetenschappen van de Universiteit Maastricht voor de financiële ondersteuning van deze bundel. Ten slotte kunnen Michel Saive en Ron Aardening van Maastricht University Press hier niet ongenoemd blijven. Zij dachten mee over de vormgeving van dit project en boden uiterst professionele ondersteuning. Dankzij hen is dit boek niet alleen prachtig gedrukt uitgegeven, maar ook als open access uitgave online beschikbaar.

Josje Weusten

Inhoudsopgave

Voorwoord

Josje Weusten 1

Speaking of Literature: Masculine Vulnerability in Poetry

Joshua Sigle 11

Mini Essay for Jan de Roder

Lisa Peeters 23

Jan de Roder herlezen

Renée van de Vall 27

Drawing as Creative Writing Ritual

Josje Weusten 35

Frits Hopmans ‘Pastorale’: een Nederlandse literaire fietsklassieker

Manuel Stoffers 53

Schrappen

Karin Bijsterveld en Rein de Wilde 67

Meer nuance en twijfel

Georgi Verbeeck 75

Opgroeien in een groot katholiek gezin. Timothy Snyder en Isaiah Berlin over vrijheid

Sjaak Koenis 81

Politiek

Wiebe Nauta 97

Het Grote Generatieproces: een Dahliaans Drama

Jo Ritzen 99

Achter glas	
<i>Wiel Kusters</i>	107
Naar een multi-species-gemeenschap: overdenkingen van een Maaswachter	
<i>Frank Huisman</i>	109
Een herinnering aan een vaak gemaakte reis....	
<i>Vivian van Saaze</i>	139
Jan in Maastricht	
<i>Eric Bleijde</i>	141

Voorwoord

Josje Weusten

De vluchtige beroering met iets dat tot onze verbeelding spreekt, is een beter tonicum voor ons psychisch gestel dan een diep borend en alzijdig onderzoek.

De mens hoeft zijn egoïsme niet af te leggen om goed te zijn,—hij hoeft er alleen maar een andere vorm aan te geven. Door zich in zijn medemens te verplaatsen, zich één met hem te voelen, veredelt hij zijn zelfzucht,—door zijn zelf uit te breiden en meer omvattend te maken.

Simon Vestdijk (1952), *Essays in duodecimo*.

Het literaire essay, dat moest het worden! Althans, dat dachten Aagje Swinnen en ik toen we voor het eerst het idee bespraken voor een *Liber Amicorum* ter ere van onze gewaardeerde collega Jan de Roder. Maar Jans vrienden zouden zijn vrienden niet zijn als ze daar niet (luid) tegen hadden geprotesteerd. Jan houdt immers zelf ook van een stevig tegengeluid, van fundamenteel debat en van roering gebaseerd op argumenten. Volgens hen vormden het essay, en zelfs de moderne literatuur, een te strak keurslijf om Jan passend mee te vieren. Ze hadden gelijk. Natuurlijk, Jans academische loopbaan begon met *Hoofdstukken over S. Vestdijk* (2001b), maar net zoals veelschrijver Vestdijk zich niet tot één genre beperkte, zocht Jan in zijn werk steeds de grenzen van disciplines en academische conventies op.

Het universitaire onderwijs was een van de plekken bij uitstek waar Jan dit deed. Zo gaf hij jarenlang mede invulling aan het vernieuwende, interdisciplinaire curriculum van de opleiding Cultuur- en Wetenschapsstudies (CWS) bij wat destijds nog de Faculteit der Cultuur- en Maatschappijwetenschappen (FdCMW) heette, en later de Faculty of Arts and Social Sciences (FASoS) werd. Ook stond hij vanaf het begin aan de wieg van de literatuurwetenschappelijke invulling van het curriculum van het University College Maastricht (UCM). Hoewel proza en poëzie hierin centraal stonden, bood Jan allesbehalve doorsnee monodisciplinaire vakken aan. Van *Shakespeare on Screen* (2014), *Acts of Literature* (2024a), *Biopoetics* (2025a), *The Future of Literature* (2024b) tot *Poetry, Poetry Theory and Poetry Practices* (2025b): Jan wist studenten niet alleen enthousiast te maken voor literatuur, maar wakkerde hun academische verbeelding aan.

Daarbij drukte hij studenten op het hart om hun eigen (lees)ervaringen serieus te nemen. Tegelijk legde hij de lat hoog en weigerde concessies te doen die de kwaliteit van de academische scholing zouden verlagen—terecht vond hij dat studenten dit verdienen. Hij had tevens een scherp oog voor ieders individuele kwaliteiten. Zijn studenten voelden zich door hem gezien en intellectueel uitgedaagd. Het mag niet verbazen dat zij geprotesteerd hebben tegen zijn (noodgedwongen) pensioen.

Jan heeft zich decennialang volledig ingezet voor het onderwijs. Niet voor niets ontving hij in 2013 de prestigieuze universitaire Wijnand Wijnen Onderwijsprijs. In het juryrapport werd hij onder andere geprezen vanwege zijn rol binnen FASoS bij ‘het opzetten van het minorprogramma Creative Writing, de uitbouw van de doorstroommasters ‘Kunst en Samenleving’ en ‘Politiek en Samenleving’, en de uitwisselingsprogramma’s van

de faculteit met een aantal (onder andere Amerikaanse en Canadese) universiteiten.” Daarbij slaagde “hij er steeds in om studenten te inspireren en warm te maken voor klassieke en moderne literatuur, muziek en kunst.” Hij deed dit onder andere door zich de “UM-huisstijl van pgo op een speciale manier eigen [te maken]: beginnen waar de studenten met hun vragen en ideeën zitten, maar daar niet bij eindigen” (Freriks, 2013).

Zijn grote en blijvende invloed op studenten werd meteen duidelijk toen ik enkele van onze alumni benaderde met de vraag of ook zij wilden bijdragen aan deze bundel. Hoewel respectievelijk druk met een nieuwe baan en afstuderen, gingen Joshua Sigle en Lisa Peeters direct op mijn uitnodiging in. In zijn essay over mannelijkheid in de brieven en gedichten van Rainer Maria Rilke laat Sigle zien dat diens poëzie draait om een vorm van mannelijkheid waarbij de behoefte wordt gevoeld om zich kwetsbaar op te stellen, maar dit tegelijk als onmogelijk wordt ervaren. In lijn met Jans onderwijsfilosofie reflecteert Peeters op haar leeservaring van Stephen Cranes gedicht ‘In the desert’—een ervaring die bijtend, comfortabel én veranderlijk is. In haar bijdrage verleidt zij ons om via een ‘close reading’ samen met haar het gedicht in te duiken.

Verleiding—het woord is gevallen, en mocht in deze bundel niet ontbreken. Jan de Roder is een groot verleider. Niet in de alledaagse betekenis van het woord (misschien ook, maar daarover mag zijn geliefde Simone oordelen), maar als woordkunstenaar. Als essayist weet hij de aandacht van zijn lezers te grijpen en vast te houden. Hij is bij het grote publiek zodoende vooral bekend van het prikkelende essay *Het schandaal van de poëzie* (1999) en de bundel *Het onbehagen in de literatuur* (2001b), waarvoor hij in 2003 de vijfjaarlijkse essayprijs ontving van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en

Letterkunde (KANTL, 2001). In *Het schandaal van de poëzie* stelt Jan dat alle poëzie wordt gekenmerkt door een neiging tot betekenisloosheid—een gevolg van de rituele oorsprong van taal, die in poëzie zichtbaar is. Poëzie vormt volgens hem zelfs de evolutionaire schakel tussen ritueel en taal. Tegelijkertijd benadrukt hij dat poëzie door haar ambiguïteit juist ook een veelheid aan betekenissen kan oproepen.

Renée van de Vall en Josje Weusten werden in hun bijdragen direct geïnspireerd door *Het onbehagen in de literatuur*. Van de Vall herleest *Het schandaal van de poëzie* in het licht van Jans afscheid, wat haar tot nieuwe inzichten brengt—niet alleen over poëzie als ervaring, maar ook over Jan als docent. Weusten gebruikt het idee van poëzie als een evolutionaire schakel dan weer om te begrijpen waarom veel schrijvers in de marge van hun teksten schetsen en tekeningen maken. Manuel Stoffers bespreekt Frits Hopmans korte verhaal ‘Pastorale’ (1907), waarin een fietser overlijdt na een verkeersongeluk. Hiermee raakt hij indirect aan een tweede kernidee uit *Het onbehagen in de literatuur*: dat literatuur uitnodigt tot meerdere interpretaties.

Een ander soort onbehagen in de literatuur én in de academische wereld staat centraal in een groot deel van de overige bijdragen: een onbehagen over de inperking van verbeelding en vrijheid van denken—een onderwerp waarover Jan zich in menig column voor het universiteitsblad *Observant* heeft gebogen.

Voor Jan mag, nee: móét, in de literatuur alles gezegd en verbeeld kunnen worden—een vrijheid die vandaag de dag onder druk staat. Schrijfster Zadie Smith (2019) merkt bijvoorbeeld op dat studenten zich er tijdens haar schrijfonderwijs ongemakkelijk bij voelen om over personages

of situaties te schrijven die ze zelf niet kennen. Volgens Smith is deze aarzeling begrijpelijk; stereotypen liggen immers op de loer. Bovendien is het noodzakelijk dat gemarginaliseerde groepen de ruimte claimen en krijgen om hun eigen verhalen te vertellen. Maar we mogen niet vergeten dat literaire verbeelding in essentie niet om feitelijke juistheid draait. Het gaat, zo meent Smith, om geloofwaardigheid, om het vermogen om ons boven onszelf uit te tillen en verbinding te creëren ondanks verschillen.

Volgens Smith—en ik weet zeker dat Jan het met haar eens is—mogen er dus geen principiële bezwaren zijn tegen het schrijven over anderen. Als we de verbeelding aan banden gaan leggen, zou literatuur wel eens het lot kunnen treffen dat Karin Bijsterveld en Rein de Wilde in hun literair-historisch essay schetsen aan de hand van het werk van onderwijzer en schrijver Trinus Riemersma.

Ook in de academische wereld heerst onbehagen. Vooral in de VS, waar universiteiten onder druk worden gezet om bepaalde thema's te vermijden op straffe van verlies van financiering. Jan hecht grote waarde aan de academische vrijheid en sprak zich in zijn *Observant*-columns uit tegen diens inperking. Of die inperking van links of rechts kwam, deed er voor hem daarbij niet toe.

De academische vrijheid vormt logischerwijs een centraal thema in deze bundel. Zo gaat Georgi Verbeeck in op de huidige situatie aan de Amerikaanse universiteiten en benadrukt het belang van “redelijke twijfel en verwondering” in wetenschap en onderwijs. Enkele auteurs in dit boek namen zelfs de vrijheid om te experimenteren met (voor hen nieuwe) genres. Sjaak Koenis schreef een persoonlijk-filosofisch essay over vrijheid, geïnspireerd door Timothy Snyder en Isaiah Berlin, en zijn eigen

jeugd in een katholiek gezin. Wiebe Nauta waagde zich aan poëzie met een politieke boodschap. En Jo Ritzen verbond het essay en het korte verhaal met elkaar in een ironische reflectie op de Nederlandse democratie en de verhouding tussen Gen Z en de babyboomgeneratie.

Nijmegen versus Maastricht? Wie Jan goed kent, weet dat hij, ondanks zijn intellectuele nieuwsgierigheid, in het dagelijks leven honkvast is. Hij verruilde Nijmegen nooit voor Maastricht, verbleef in Maastricht altijd in hetzelfde hotel (“want daar kennen ze me”), en hield vast aan vertrouwde ritmes. Maar hoe gehecht hij ook is aan zijn thuisstad—en vooral aan zijn geliefde Simone, Sjors, Evelijn en Reinier—Maastricht is onder zijn huid gekropen.

Jan keek zodoende niet bepaald uit naar zijn pensioen. Wiel Kusters schreef een gedicht voor hem dat als een aanmoediging tot acceptatie geïnterpreteerd kan worden. Jan zou echter Jan niet zijn als hij geen manier had gevonden om toch iets langer met een been in Maastricht te blijven staan: als scriptiebegeleider blijft hij beschikbaar voor UCM-studenten. Jans liefde voor Maastricht komt in dit boek tot uiting in het beeldessay van Frank Huisman en de fotoreportage van Vivian van Saaze. Frank schrijft over de Maas als onderdeel van het *Maas Lab*-project. Vivian brengt de reis tussen Nijmegen en Maastricht in beeld—een traject dat Jan talloze keren aflegde.

De laatste bijdrage is van fotograaf en collega Eric Bleize. Hij portretteerde Jan (enigszins tegen Jans wil en pas na veel aandringen van mij) in Maastricht, in ‘zijn’ universiteit. Hij toont Jan zoals wij hem kennen: erudiet, bevlogen en gepassioneerd, vol humor en warmte.